

17. Halkbilimsel Metaetik Bir Yaklaşımla Kerem ile Asli Hikâyesinin Etik Çözümlemesi¹

Derya ÖZCAN GÜLER² & Semih BİNİCİ³

APA: Özcan Güler, D. & Binici, S. (2024). Halkbilimsel Metaetik Bir Yaklaşımla Kerem ile Asli Hikâyesinin Etik Çözümlemesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (43), 346-367. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14058825>

Öz

Etiğin ya da ahlakın, yalnızca felsefenin, ilahiyatın ya da sosyolojinin bir alt dalı olduğu düşünülebilir fakat dikkat edilirse bu iki kavramın tanımları yapılırken “toplum” kelimesinin mutlaka bu tanımların içinde yer aldığı görülecektir. Toplumun yani halkın bir sistem içinde organize ettiği herhangi bir unsurun halk bilimi kadrosunun dışında kalması mümkün değildir çünkü toplum, eylemlerin ve bu eylemlerin yargılanması için oluşturulan ahlak kurallarının yaratım merkezidir. Toplumun somut ya da soyut olarak ürettiği ve ortaya koyduğu her ürünü, halk bilimi inceleyebiliyorsa buna halkın felsefesi ve onun önemli bir yönü olan etik ya da ahlak anlayışı da dâhil edilmelidir. Halk bilimi, bir toplumun etik felsefesini idrak edebilmek için en önemli disiplinlerden biridir. Bir disiplinlerarası çalışma metodu olan *Halkbilimsel Metaetik* ise halk fikirleri ve halk felsefesinin birleşimiyle oluşan bağlamsal çerçevede, toplumun sahip olduğu etik anlayışı incelemek için yenilikçi bir kuramdır. Bu kuram, bir toplumun etik anlayışını analiz etmek, o toplumdaki unutulmuş etik değerlerin hatırlanmasını sağlamak ve etiği, halk biliminin araştırma alanlarından biri hâline getirmek için oldukça işlevseldir. Kerem ile Asli hikâyesi, Türkiye dışında bütün Türk cumhuriyetleri ve topluluklarında ve hatta Ermeniler arasında da bilinmektedir. Bu çalışmada, Halkbilimsel Temellendirme Metaetiksel çözümleme yöntemiyle Kerem ile Asli hikâyesinin etik çerçevesi belirlenerek halk fikirleri ve bu bağlamdaki halk felsefesinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışmanın sonucunda Kerem ile Asli hikâyesinin etik değerleri belirlenmiş ve bu değerler, beşerî ve dinî etik değerler başlıkları altında olumlu ve olumsuz yönleriyle incelenmiştir. Bu incelemeler neticesinde her iki kategoride de olumlu etik değerlerin, olumsuz etik değerlerden daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

¹ **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. Bu makale, Derya Özcan Güler danışmanlığında, Semih Binici tarafından hazırlanan “Türk Halk Anlatmalarının Lawrence Kohlberg’in Zihinsel Ahlaki Gelişim Kuramına Göre İncelenmesi” adlı doktora tezi kapsamında hazırlanmıştır.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Benzerlik Raporu: Alındı – Turnitin, Oran: 11

Etik Şikayeti: editor@rumelide.com

Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 26.09.2024-**Kabul Tarihi:** 20.12.2024-**Yayın Tarihi:** 21.12.2024; DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14058825>

Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

² Doç. Dr., Uşak Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / Assoc. Prof., Uşak University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Turkish Language and Literature (Uşak, Turkey), **eposta:** derya.ozcan@usak.edu.tr, **ORCID ID:** <https://orcid.org/0000-0001-5601-2199>, **ROR ID:** <https://ror.org/05es91y67>, **ISNI:** 0000 0004 0386 4242, **Crossref Funder ID:** 100010723

³ Doktora Öğrencisi, Uşak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı / PhD Student, Uşak University, Graduate School of Education, Department of Turkish Language and Literature (Uşak, Turkey), **eposta:** semihbinici@outlook.com, **ORCID ID:** <https://orcid.org/0000-0002-7959-1530>, **ROR ID:** <https://ror.org/05es91y67>, **ISNI:** 0000 0004 0386 4242, **Crossref Funder ID:** 100010723

Anahtar kelimeler: Halk hikâyesi, Kerem ile Aslı, etik, metaetik, ahlak.

An Analysis of the Story of Kerem and Aslı Through a Folkloristics Metaethical Approach⁴

Abstract

Ethics or morality may be thought to be a sub-branch of philosophy, theology or sociology, but if you pay attention, you will see that the word "society" is certainly included in these two concepts's definition. It is not possible that any element organized by the society, in other words, by the people, within a system can not remain outside the scope of folklore, because society is a center of creation of actions and moral rules established to judge these actions. If folklore can examine any concrete or abstract product that a society produces and presents, then the philosophy of the people and its important aspect, ethics or morality, should also be included to this. Folklore is one of the most important disciplines to understand the ethical philosophy of a society. Folkloristics Metaethical Theory that is an interdisciplinary study method is an innovative theory to examine the ethical understanding of the society in the contextual framework formed by the combination of folk ideas and folk philosophy. This theory is very functional for analyzing the ethical understanding of a society, reminding forgotten ethical values in that society and making ethics one of the research areas of folklore. The story of Kerem and Aslı is known not only in Turkey but also across all Turkic republics and communities, and even among Armenians. In this study, it is aimed to present folk ideas and folk philosophy in this context by determining the ethical frameworks of the story of Kerem and Aslı with the Folklore Justification Metaethical Analysis method. As a result of this study, the ethical values in the story of Kerem and Aslı were identified and analyzed under the categories of humanistic and religious ethical values, with both their positive and negative aspects considered. The analysis concluded that positive ethical values were more prevalent than negative ones in both categories.

Keywords: Folk narratives, Kerem and Aslı, ethics, metaethics, morality.

⁴ **Statement (Thesis / Paper):** It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography. This article is prepared under the supervision of Derya Özcan Güler, Semih Binici's doctoral dissertation entitled "Türk Halk Anlatmalarının Lawrence Kohlberg'in Zihinsel Ahlaki Gelişim Kuramına Göre İncelenmesi".

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Similarity Report: Received - Turnitin, Rate: 11

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Research article, **Article Registration Date:** 26.09.2024-**Acceptance Date:** 20.12.2024-**Publication Date:** 21.12.2024; **DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.14058825>

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

Giriş

Uygar toplumlara geçiş aşamasında önceleri doğayla iç içe olan ve göçebe yaşam tarzıyla hareket eden insanın; köylere veya kentlere yerleşmeye başlamasıyla farklı bir dünya görüşü kazandığı, bizzat ürettiği kültür ürünlerine de yansımıştır. Bu kültür ürünlerinden halk hikâyelerinin, insanlık tarihindeki tecrübeleri muhafaza ederek günümüze kadar getirmeleri, önceki neslin dünyayı algılama biçimleri ve sosyal rollerini idrak edebilmek için oldukça önemlidir. Dünyayı algılama biçimleri ve sosyal rolleri değişen insan, artık yeni bir ahlak anlayışının öznesi olmuştur.

Ansiklopedik bir tanım yapılacak olursa “Ahlak; Arapça yaratılış, tabiat, seciye ve huy anlamlarına gelen “hulk” ya da “huluk” kelimesinin çoğuludur (Çağrı, 1989:1) ve insanın iyi ya da kötü huylarının, davranışlarının genel adıdır. Bir sözlük tanımı yapılacak olursa da “Bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları, aktöre, sağtöre.” gibi bir tanımla karşılaşılır (TDK, 2024). Ziya Gökalp, 1917’de yayımlanmış olduğu makalesinde ahlakın birtakım kaidelerden ibaret olduğunu ve bu kaideleri teşhis ettiren iki kavramın bulunduğunu söyler. Bunlardan ilki mecburiyet ikincisi cazibedir. Bu mecburiyet ahlaki kaidelerin güçlü bir toplumsal yaptırıma sahip olmasından kaynaklanır. Kaidelere uyulmazsa toplum bizi takbîh, uyulursa da bilakis takdir eder. Ahlaki kaideler mecburi oldukları kadar cazibelidir diyen Z. Gökalp, bu kaidelere uyma sebeplerinin mecburiyetten kaynaklanmadığını, faziletli olan bir insanın toplumun takbihini ya da tebçilini düşünmediğini, fazileti fazilet olduğu için icra ettiğini söyler. Z. Gökalp, ahlaka sosyolojik boyutuyla bakar (2014:112-115).

“Ahlakın gayesi nedir?” sorusuna bir sosyal bilimci şu cevabı verecektir: Ahlak olmazsa toplum hayatı denen şey de olmaz, yani insanlar bir arada yaşayamazlar (Güngör, 1997:12). Ahlakın sosyolojik boyutuyla incelenmesi söz konusuysa orada Durkheim’i anmak gerekir. Prusya Savaşı, Fransa’yı oldukça derinden etkilemiş ve bu yenilginin ardından ulusçuluk akımı zirve yapmıştır. Bu dönemde Durkheim yeni bir vatandaşlık anlayışı ortaya koymayı amaçlamış ve bu bağlamda ahlaki, amacını gerçekleştirmek için en önemli araç olarak görmüştür. Durkheim, eğitim reformlarıyla toplumsal bir dönüşümü ahlaka bilimsel bir açıdan bakarak gerçekleştirilebileceğini savunmuştur (1962:24).

Ioanna Kuçuradi ise ahlaki “kişilerarası ilişkilerde davranışlara ilişkin geçerli olan çeşitli değer yargıları sistemleri” olarak nitelendirir. Kuçuradi bu değer sistemlerinin geçerliliğinin toplumdan topluma ve hatta yer ve zamana göre değiştiğini söyler (2009:33). Ahlaki anlayış değişiklikleri, zamanla ahlaki paniklere dönüşebilir. Ahlaki panik; bir olayın, durumun ya da bir kişinin toplumun tamamı ya da bir kesimi tarafından tehdit gibi algılanması durumudur (Cohen, 2019:8-11). Buradaki tehditten doğan endişenin nedeni, önceki etik değerlerin sonraki nesillere aktarılıp aktarılamayacağıdır. Teknolojik gelişmeler, aşırı tüketimci anlayış, medya ya da değişen zaman bu endişenin diğer sebepleri olarak görülse de toplumsal huzurun korunması için ahlaki endişelerin çözümlenmesi gerekmektedir.

İnsan kavramı; homo sapiens (bilen insan), homo faber (alet yapan insan), homo economicus (iktisadi olarak düşünen insan), homo socius (sosyal olan insan) gibi ifadelerle tanımlanmaya çalışılmıştır. Bu düşünceden hareketle insana, ahlaki açıdan toplum içerisindeki yaşama biçimi ile *homo moralis* diyebiliriz (Özlem, 2010:22). Homo moralis olan insan, akıl ile gerçekleştirdiği seçimleri, eylemleri içinde merak edip sorgulayan bir varlıktır. İnsan, eylemleri ve toplumsal ilkeleri sorgulamaya başladığı bu andan itibaren “etik” kavramına geçiş yapmış olur (Yeşilyurt, 2019:15).

Sosyal bir varlık olarak kendini toplum içinde konumlandırmaya çalışan, Aristoteles’in deyimiyle “rational animal” olan insan, çevreye uyum becerisi nispetinde o topluma aidiyet hissedebilir. Çevresine

karşı geliştirdiği uyum becerisinin altında o toplumun değer yargıları ve ahlak anlayışı yatar. Bu değer yargıları ya da halkın ahlak anlayışı, halkın bilgisiyle oluşturulan her türlü söze ya da bir forma dayanan birçok halkbilimsel üründen çıkarsamalar yapılarak tespit edilebilir fakat bu halkbilimsel ürünlerin ahlaki aktarım kodlarını analiz etmek, halk fikirleri ve halk felsefesine etik penceresinden bakabilmek disiplinlerarası bir çalışma yapmayı gerektirir.

Halkbilimsel Metaetik Kuram ve Metaetiksel İnceleme Yöntemi

Bir toplumdaki insanların yaşayış biçimlerini, herhangi bir olgu, olay ya durumdaki tavırlarını, çevresine karşı tutumlarını ve dünyaya hangi perspektiften baktıklarını; onların doğumdan ölüme dek somut ya da soyut olarak bıraktıkları mirası, birçok yönüyle incelemede halk biliminin önemi çok büyüktür. Hem Türk coğrafyasının hem de halk biliminin kavşak bir konumda yer alması, bu alanda yapılacak çalışmaları renkli ve canlı kılmaktadır. Her bilim dalının bir döneminde, çeşitli eğilimlerle ortaya konulmuş farklı inceleme alanları bulunmaktadır. Halk bilimi alanında yapılan çalışmalar, bugüne kadar halk biliminin farklı metotları ya da araştırma yöntemleri ışığında erişilen bulgular, bu bilim dalının müstakil bir hüviyette olduğunu göstermektedir. Müstakil bir bilim dalı olsa da Kesgin'e göre (2019) halk biliminin kendi araştırma ve inceleme metotlarını belirginleştirip muhtelif disiplinlerden bağımsız bir bilim dalına dönüşmesi demek, onun diğer disiplinlerle olan etkileşimlerini bütünüyle reddetmek anlamına gelmemelidir çünkü kavşak bir disiplin olduğundan halk biliminin kendisi dışındaki farklı disiplinlerle belirli seviyelerde ilişki ve etkileşim içinde bulunması gerekmektedir.

Etik, felsefenin en temel disiplinlerinden biridir ve Cevizci'ye göre (2021) her ne kadar gerek ahlak ve gerekse etik aynı kökten, yani töre, gelenek, görenek, alışkanlık, karakter, huy, mizaç anlamına gelen bir kökten türemiş olsa bile etik dendiğinde anlaşılan "felsefe açısından ahlak"tır. Analitik felsefenin etik alanındaki yaklaşım tarzını ifade eden metaetik ise etikte yapılması gereken şeyin ahlaki olgu ve kavramların, ahlak yargılarını analiz etmek olduğunu ifade eder.

Metaetik ifadesi, ilk kez *On The Analysis of Moral Judgement* (Ahlak Yargılarının Çözümlemesi Üzerine) başlıklı çalışmada Alfred Jules Ayer tarafından 1949'da kullanılmıştır (Poyraz, 1996:24) ve bu kavram Frankena tarafından şöyle açıklanmıştır: "Metaetik, hiçbir davranışı yapılması yönüyle dikte etmez, insanların nasıl davranması gerektiğini buyurmaz. Metaetik, normatif türden bir etik anlayışı olmayıp ahlaka dair önermelerin anlamlarını, ahlak yargılarının ve normatif etiğe dayalı buyrukların dayanak noktalarını inceleyen ve herhangi bir ahlaki ilke teklifi getirme amacıyla olmayan bütünüyle bir felsefi çözümleme yöntemidir (Frankena, 2007:173)

Günümüzde hâlen adaletsizlik, yoksulluk, ötekileştirme, savaş, küresel kirlilik gibi birçok etik sorunlarıyla karşılaşmaktadır. Bu etik sorunlar, gelecek için endişe verici olabilmektedir. Yitirilen etik değerleri tekrar kazanmak ve bunları geleceğe aktarmak amacıyla ahlaki olgu ve kavramları, ahlaki eylemleri analiz etmeye yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

Kültür varlığının önemli bir bölümünü metinlerin oluşturduğunu düşünen araştırmacılar, çalışmalarını bu metinlerdeki kültür aktarım kodlarını disiplinlerarası yöntemlerle analiz ederek o toplumun halk felsefesini ve etik anlayışlarını ortaya koymaya çalışırlar. Bu metinlerin kıymetiyle ilgili Yıldırım'ın açıklamaları şu şekildedir:

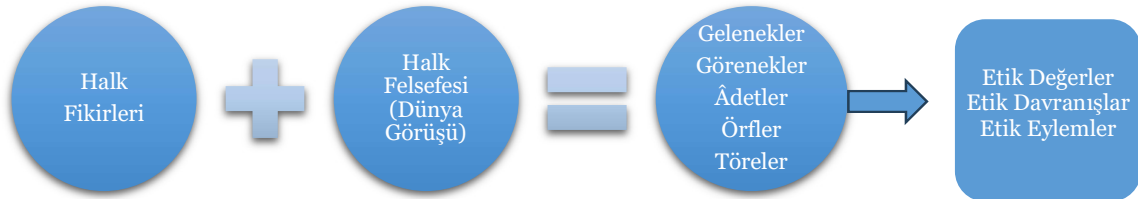
Toplum düzeni, yönetim yapıları, kurumlar, toplum ve birey ilişkileri, görgü <âdâb ve erkân>, bilim, tefekkür, edebiyat, mimari, musiki, resim, yontu, iktisat, askerlik, tarım ve hayvancılık, zenaatler, askerlik, ulaşım ve iletişim ağları gibi alanlar hep bu 'metin'lerden oluşur ve hayatımızın akışına yön

verir. Toplumların gelişmişlik düzeyi bu 'metin'lerin yardımı ile açıklanmaya çalışılır (Yıldırım, 2000:37).

Bu metinlerde, halk bilimi özelinde halk anlatılarında yüzyıllar öncesinin tecrübeleri damıtılarak biçimlenmiştir. Nesilden nesile aktararak gelen bu anlatıların özünde ait oldukları toplumun kültürüne ait değerler ve ahlak anlayışları vardır. Herhangi bir halk anlatısının yeni bir nüshası bulunduğu bu kıymete haiz ilgililerin heyecanlanma sebeplerinden biri budur.

Halk bilimi, etik ve metaetik disiplinlerinin çalışma alanlarının benzerliğinden hareketle bu üç disiplinindeki yöntemlerin sentezlenebilir boyutta olduğuna dikkat çekmek ve bu alanların da halk biliminin çalışma alanlarından biri olarak literatüre girmesini sağlamak amacıyla disiplinlerarası bir çalışma yapılarak Halkbilimsel Metaetik Kuramı ortaya konulmuş ve kuramın çalışma metodu olarak da Halkbilimsel Temellendirme Metaetiksel Çözümleme yöntemi geliştirilmiştir. Halkbilimsel Metaetik Kuram ahlaksal yaşamı gelenekler, görenekler, âdetler, töre ve örfleri esas alarak temellendirme esasına dayalı, halk bilimi ve metaetik alanlarında yapılan disiplinlerarası bir çalışmayla ortaya konmuş bir kuramdır (Çobanoğlu, 2021a: 19-25).

Metaetiğin temel olarak cevap aradığı iki soru vardır: “Bir ahlak yargısı nedir?” ve “Bir ahlak yargısı mantıksal olarak temellendirilebilir mi? (Tepe, 2011: 42-43). Bu sorulardan hareketle öncelikle temellendirmenin ne olduğu ve nasıl yapılacağı belirlenmelidir. Ahlaki temellendirme, genel olarak her türlü öğüt, töre, ahlak ve etik (ahlak felsefesi) üzerine derin bir düşünce; buradan da ahlaki kavram ve yargıları gerekçelendirmeye, haklı göstermeye yönelik eleştirel bir girişim olarak tanımlanabilir (Çilingir, 2003:151-158). Çobanoğlu'na göre halk biliminin ele aldığı toplumsal olgu ve olaylar, etik çerçevenin çizilmesinde bağlamsal bir yapıyı oluşturur ve günümüzün yeni kuramlarından biri olan metaetiğe sorgulayıcı bir kapı açar ve bir zemin yaratır. Halk bilimi incelemiş olduğu toplumsal olgu ve olayları; halk fikirleri ve bunlara bağlı olarak oluşan halk felsefesi ile diğer bir söyleyişle dünya görüşüyle temellendirir, gerekçelendirir. Esasen, metaetiğin de cevabını aradığı sorunun cevapları halk biliminde halk felsefesinin ve halk fikirlerinin oluşumlarında bağlam görevi üstlendiği gelenek, görenek, âdet, töre ve örflerde yatmaktadır. Çobanoğlu, iki disiplinin de temellendirme yöntemlerinin örtüştüğünü belirtir ve bunu bir grafik ile gösterir (Çobanoğlu, 2020:155).

Grafik 1: (Çobanoğlu, 2020:155)

Metaetik; bir etik olguyu, bir etik eylemi ya da bir etik problemi önermeler kurarak temellendirir; halk bilimi ise temellendirmeyi halk fikirleri ve bu fikirler yoluyla ulaştığı halk felsefesi (folk philosophy) ile yapar. Metaetiğin bir etik problemi incelerken yaptığı temellendirmeyi, halk bilimi analiz ettiği olgu ve olaylara bir dayanak noktası durumundaki halk fikirlerini ve bu fikirlerle ulaşılan önermeler ile, halk

felsefesini ortaya koyarak yaptığı için bu iki alan yöntemsel olarak örtüşür. (Çobanoğlu, 2020: 155).

Etik alanında; Kozmolojik Temellendirme, Teolojik Temellendirme, Antropolojik Temellendirme ve Sosyolojik Temellendirme olarak dört adet temellendirme yönetimi bulunmaktadır. Halkbilimsel Metaetik Kuram'ın inceleme yöntemi olarak Halkbilimsel Temellendirme, yeni bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır (Çobanoğlu, 2021b:1-2). Bu temellendirme yöntemini Çobanoğlu (2021a), etik değerlerin oluşumlarında bağlam görevi üstlenen sözlü kültür ürünlerinin, maddi kültür unsurlarının, gelenekler veya ritüeller gibi halkbilimsel olgu ve olayların, halkbilimsel anlamda önermelerle gereçlendirilmesi olarak tanımlar.

Yöntemin birinci bölümünde halkbilimsel anlamda incelenebilecek olan etik eylemlerin aynı zamanda metaetiğin alanına giren birer toplumsal moral olgu (etik olgu) oldukları kabulüyle kavramları hem metaetik hem halk bilimi disiplinindeki tanımlarıyla bir araya getirerek ilk sırada beşerî ve dinî kurumlara göre, ikinci sırada ait oldukları geleneklere göre halkbilimsel anlamda etik eylemleri, metaetikselsel anlamda moral olguları tasnif eder. Böylece olgu/değer ilişkisinde, ahlak dilini kullanarak olgulardan yola çıkıp, etik değerlere ulaşmanın mümkün olduğunu ispatlar.

Yöntemin ikinci bölümünde, etik eylemlerin halkbilimsel anlamda halk fikirleri belirlenerek metaetikselsel moral olguların bağlamsal önermelerini kurar ve etik eylemleri temellendirir.

Üçüncü bölümde, halkbilimsel anlamda etik eylemler tespit ve tasnif edildikten sonra, halkbilimsel etik değerler ve metaetikselsel söz varlığı sıralanıp anlamları açıklanır. Bu bölümde yapılacak olan çalışmayla metaetiğin anlam bulma çabasında kullandığı sözcük ya da söz öbeklerinin halk bilimi disiplinindeki değerleri içerdiği tespit edilerek etik değerler metaetik perspektiften ele alınır.

Dördüncü bölümde etik değerlerin tasnifleri yapılır ve böylelikle etik değerlerin ait oldukları toplumun halk felsefesini yansıttıkları ispatlanmaya çalışılır ve her bölümün altında yer alan metaetiğin doğrulukla/yöntemle/anlamla ilgili sorularına halkbilimsel bakış açısıyla cevap verilir (Çobanoğlu, 2021a: 299-302).

Halkbilimsel Temellendirme Metaetikselsel Çözümleme Yöntemi İle Kerem İle Aslı Hikâyesinin İncelenmesi

1. Kerem İle Aslı Hikâyesindeki Halkbilimsel Anlamda Beşerî, Dinî (Olumlu, Olumsuz) Etik Eylemler; Metaetikselsel Anlamda Beşerî, Dinî (Olumlu, Olumsuz) Moral Olgular Tablosu

Bu başlık altında Kerem İle Aslı Hikâyesindeki beşerî ve dinî etik eylemler, halkbilimsel ve metaetikselsel bağlamdaki analizi somutlaştırmak amacıyla metindeki olay örgüsünden yararlanılarak tablo şeklinde gösterilmiştir. Halkbilimsel bakış açısı, bu eylemlerin kolektif değerleri ve toplumsal kültürel kodlarını ele almaktadır. Bu bakış açısıyla beşerî ve dinî etik eylemlerin olumlu ve olumsuz tarafları belirlenmiştir. Böylelikle metinde belirli fenomenolojik arka planı olan bu başlıklar, hikâyenin genelinde temsil edilen etik değerlerin halkın içinde nasıl algılandığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Metaetikselsel tarafta ise bu etik eylem ve değerler, karşımıza moral olgular olarak çıkmaktadır. Çalışmamızın tablolarla gösterilen kısımlarında, hikâyedeki etik eylemler ya da moral olguların nasıl sınıflandırıldığı görsel olarak açıklanmaya çalışılmış ve böylelikle bu iki disiplinindeki etkileşimleri daha somut kavrama imkânı sunulmuştur.

a) Kerem ile Asli Hikâyesindeki Halkbilimsel Anlamda *Beşerî Olumlu Etik Eylemler*; Metaetiksel Anlamda *Beşerî Olumlu Moral Olgular* Tablosu

Beşerî olumlu eylemler; bireyin ya da karakterin kültürel normlar, etik değerler ve ahlaki kabuller çerçevesinde sergilenen eylemlerdir. Bu eylemler; toplumsal refaha katkı sağlama, herhangi bir canlıya zarar vermeme, erdemli davranışlar sergilemek gibi olumlu davranışlar üzerinden tespit edilir. Beşerî olumlu eylemler genellikle adalet, yardımseverlik, sadakat, dürüstlük gibi etik değerlere uygunluk gösterir ve toplumun kabul ettiği standartlarla örtüşür. Aşağıdaki tabloda, incelenen halk hikâyesindeki beşerî olumlu eylemler sunulmaktadır.

Şah Ağa Beğ'in Pîrin Bilgisine Güvenmesi	Kerem'in İki Yavrusu Olan Ceylanla Karşılılaşması ve Onları Avcılardan Koruması
Şah Ağa Beğ'in Pîrin Verdiği Elmayı Sarrafi ile Paylaşması ve Çocuklarını Evlendirmek Üzere Birbirlerine Söz Vermeleri	Kerem'in Turna Katarını Görmesi ve Onlarla Sevdiklerine Selam Göndermesi
Âşık Olma Epizodunun Mahlas Almayla Başlaması ve Asli'nin Kerem'e Yağlığını Vermesi	Kerem'in Asli'yi Görebilmek İçin Sağlam Dişlerini Çektirmesi
Kerem'in Asli'ya Âşık Olması ve Onunla Nişanlanması	Kerem'in Aşkına Karşılık Bulmak İçin Dua Etmesi ve Asli'nin da Âşık Olması
Kerem'in Aşk Haliyle Şair Olması	Kerem'in Asli'ya Duyduğu Sadakati Estetik Söylemle İfade Etmesi
Kerem'in Yanlış Yoldan Gittiği için Ağlaması ve Sofu'nun Seçtiği Yoldan Gitmesi	Cinselliğin Estetik Söyleme Dayalı İfade Edilmesi

b) Kerem ile Asli Hikâyesindeki Halkbilimsel Anlamda *Beşerî Olumsuz Etik Eylemler*; Metaetiksel Anlamda *Beşerî Olumsuz Moral Olgular* Tablosu

Toplumsal değerler çerçevesinde olumsuz olarak kabul edilen eylemler, ahlaki değerlerle çelişerek topluma ve bireylere zarar verir. Olumsuz etik eylemler; toplumdaki refahı azaltan adalet, dürüstlük, empati gibi evrensel etik değerlere ters düşen ya da bireylerin haklarını ihlal eden eylemlerdir. Bu eylemler; bencillik, sadakatsizlik, yolsuzluk, zulüm gibi toplumun kabul etmediği ve çoğunlukla farklı yollarla cezalandırdığı davranışları içerir. Kerem ile Asli Hikâyesindeki beşerî olumsuz etik eylemler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Şah Ağa Beğ'in Çocuksuz Oluşunu Dert Edinmesi ve Bu Bağlamda Pîrin Söylediklerini Yerine Getirmesi	Beg'in Kerem'i Öldürmek İçin Keşiş'ten Rüşvet Alması
Keşiş'in Verdiği Sözü Tutmayıp Yükte Hafif Pahada Ağır Olan Malları Alıp Kaçması	Hâkimin Kerem'e Kaçmasını Söylemesi
Ash Kaçtıktan Sonra Kerem'in Hastalanması	Hesna Hanım'ın Kerem'e Kırk Kız Sunması
Kerem'in Asli'yi Görmek İçin Gece Gizlice Keşiş'in Evine Girmesi	

c) Kerem ile Asli Hikâyesindeki Halkbilimsel Anlamda *Dinî Olumlu Etik Eylemler*; Metaetiksel Anlamda *Dinî Olumlu Moral Olgular* Tablosu

Dinî olumlu etik eylemler ve moral olgular, bireylerin din kuralları çerçevesinde ahlaki yükümlülüklerin yerine getirilmesi için sergilemiş oldukları davranışlardır. Bireyler zaman zaman o dinin liderlerinden,

alimlerinden ya sembol isimlerinden görüş alarak da bahse konu eylemlerini şekillendirebilirler. Böylelikle o dinin inanç sistemine uygun yaşamayı ve o dinin ilahî buyruklarını yerine getirmeyi sağlamış olurlar. Bu dinî eylemlerin etik olup olmadıkları genellikle kutsal metinlerdeki emir ve öğütlerle şekillenir. Kerem ile Aşlı Hikâyesindeki dinî olumlu etik eylemler ve moral olgular tabloda gösterilmiştir.

şah Ağa Beğ'in Çocuğunun Olması İçin Pîrin Ona Yatsı Namazı Kılmasını Söylemesi	Kerem'in Kızılırmak'a Türki Söyleyip Tevekkül Ederek Irmağı Hayalî Bir Köprüyle Geçebilmesi
Kerem ve Sofu'nun Tipiye Yakalanması ve Hızır'ın Onlara Yardım Etmesi	Kerem'in Aşlı'yı Dine Davet Etmesi
Hızır'ın Bir Anda Kerem ve Sofu'yu Erzurum'a Götürmesi	Hesna Hanım'ın Kerem'i İmtihan Etmesi ve Kerem'in Hak Aşığı Olduğunu Anlaması

d) Kerem ile Aşlı Hikâyesindeki Halkbilimsel Anlamda *Dinî Olumsuz Etik Eylemler*; Metaetiksel Anlamda *Dinî Olumsuz Moral Olgular* Tablosu

Dinî olumsuz etik eylemler ya da moral olgular, kutsal kitaplarda günah olarak nitelendirilen ve yasaklanan davranışlardır. Bu eylemlere uyulmadığında bireyin günah işlediğine yönelik farkındalığı ona ahlaki bir sorumluluk kazandırır. Kutsal kitaplarda yer almayan ve doğrudan günah olarak kabul edilmeyen eylemlerde ise dinin tavsiye niteliğindeki öğretilerine başvurulur.

Hızır Eti Yenilmesi
İki Dinli Olmak
Din Farkı Sebebiyle Evliliğin Engellenmesi

e) Kerem ile Aşlı Hikâyesinde Cevap Aranana Metaetiksel Sorunlar: Anlatıdaki Halkbilimsel Anlamda Etik Eylemler; Metaetiksel Anlamda Moral Olgular Nelerdir ve Bunların Tasnifi Mümkün müdür?

Kerem ile Aşlı hikâyesinde bulunan halkbilimsel anlamda "*Etik Eylemler*"; metaetiksel anlamda "*Moral Olgular*"ın neler oldukları 1.a, 1.b, 1.c ve 1.d maddelerinde gösterilmiştir ve bunlar yine aynı maddelerde beşerî (olumlu, olumsuz) ve dinî (olumlu, olumsuz) olarak tasnif edilmiştir.

2. Kerem ile Aşlı Hikâyesindeki Halkbilimsel Anlamda Etik Eylemlerin; Metaetiksel Anlamda Moral Olguların Bağlamsal Önergeleri

a) Kerem ile Aşlı Hikâyesindeki Halkbilimsel Anlamda *Beşerî Olumlu Etik Eylemlerin* Bağlamsal Halk Fikirleri; Metaetiksel Anlamda *Beşerî Olumlu Moral Olguların* Bağlamsal Önergeleri

2.a.1. şah Ağa Beğ'in Pîrin Bilgisine Güvenmesi

"Bir de gördüler ki bir pîr koca geldi, bunlara selâm virdi. Pîr didi: "şahım ne gezersiniz burada?" şah didi ki: "Benim şah olduğum ne bildin? Elbette derdimiñ de dermañını bilirsin!" diyüp dervişe sarıldı (Duyamaz, 2001:255).

Halkbilimsel Anlamda Halk Fikirleri/Metaetiksel Anlamda Önergeler:

- Pîr kocaların, dervişlerin düşüncelerine değer verilir.
- Bir sıkıntı yaşanıldığında pîr kocaların, dervişlerin bu sıkıntıyı çözebilecekleri düşünülür.

- Pîr kocalara, dervişlere sevgi duyulur.

2.a.2. Şah Ağa Beğ'in Pîrin Verdiği Elmayı Sarrafı ile Paylaşması ve Çocuklarını Evlendirmek Üzere Birbirlerine Söz Vermeleri

“Beğ’in bir sarrafı var idi. Elünde bir evladı yok idi. “Beğim elmanın birisini de bana vir, Allahü ‘Azimü’ş-şân Hazretleri bir kız virirse oğluna vireyim” diyüp böyle ‘ahd ü amân itdiler. Elmanın birisini sarrafa virüp bu minval üzre şeri’at emrine kavlı ü karâr itdiler” (Duymaz, 2001:255).

Halkbilimsel Anlamda Halk Fikirleri/Metaetiksel Anlamda Önergeler:

- Sıkıntılarını aynı olan insanlar birbirleriyle yardımlaşır.
- Herhangi bir dilek gerçekleşirse bu dilek karşısında bir adak adanır.
- Bir ahid ya da söz verirken İslam esaslarını içeren şeriata göre verilir.
- Yeni doğacak ya da doğmuş çocuklar beşik kertmesi yapılır.
- Elma, verimliliği sembolize eden bir meyvedir.

2.a.3. Âşık Olma Epizodunun Mahlas Almayla Başlaması ve Asli'nin Kerem'e Yağlığını Vermesi

“Şah tokuz gün ola diyince beğ’in bir oğlu oldu, Keşiş’in bir kızı dünyaya geldi. Oğlanın adını Mirza Beğ, kızın adını Asli Han koydular. Kız; ‘Seniñ adın Kerem olsun, benim adım Asli Han olsun!’ didi. Kız, Kerem’e bir yağlık verdi” (Duymaz, 2001:255).

Halkbilimsel Anlamda Halk Fikirleri/Metaetiksel Anlamda Önergeler:

- Âşıklıkta âşıklar mahlas alırlar.
- Âşıklar birbirlerine hatıra verirler.

2.a.4. Kerem'in Asli'ya Âşık Olması ve Onunla Nişanlanması

“Karı hemân destileri bırakıp Kerem’in babasına haber eyledi. “Beğ! Oğluñ derd-i ‘aşka düşmüş. Bu ‘aşkın yâresine merhem sararsız” diyüp hâdiseyi nakl itdi. Beğ hemen Keşiş’i çağırıp oğlanı nişanladı. Kerem’i müdeciler gitdi, şâz u handân oldılar” (Duymaz, 2011:256).

Halkbilimsel Anlamda Halk Fikirleri/Metaetiksel Anlamda Önergeler:

- Âşık olmak, karşılık alınmadığında bir dert olarak görülür.
- Âşık olan kişi nişanlandığında bu durum müjde gibi görülür ve mutlu olunur.

2.a.5. Kerem'in Aşk Hâliyle Şair Olması

“Böyle söylerken Kerem’in pederi ile Sofu araya araya Keşiş’in bağçesinde bulup ‘aşk hâliyle bir şair olmuş ki dahı mümkün degil” (Duymaz, 2001:258).

Halkbilimsel Anlamda Halk Fikirleri/Metaetiksel Anlamda Önergeler:

- Aşkına karşılık bulamayan kişi yaşadığı yoğun duygular sebebiyle şair olabilir.

2.a.6. Kerem'in Yanlış Yoldan Gittiği için Ağlaması ve Sofu'nun Seçtiği İşlek Yoldan Gitmesi

Kerem didi ki; "Ey yoldaşlar, sizin bize ikrâm itdiğiniz ziyadesiyle oldu, şimdiden sonra durmak olmaz, hemân bizim maksûdumuz bu idi. Sizleri Hudâ'ya ısmarladık." diyüp Kerem ile Sofu, Erzurum'dan çıkup üç sa'at kadar yol gidüp yol üç oldu. "Şimdi yanlış yola giderüz." diyerek ağlamaya başladı. Sofu didi ki "Ağlamak ne fa'ide? Ancak yolun işeğine gitmeli, kalk gidelim" (Duymaz, 2001:270-271).

Halkbilimsel Anlamda Halk Fikirleri/Metaetikselsel Anlamda Önermeler:

- Her işin vakitlice yapılması gereklidir.
- Vedalaşırken "Hüda'ya ısmarladık." denilerek Allah'ın arkada kalanları koruyacağına inanılır.
- Herhangi bir sorun karşısında ağlamak fayda sağlamaz, harekete geçilmelidir.
- Bir yoldan gidilecekse sık kullanılan yol tercih edilmelidir.
- Çaresiz kalındığında istişare edilerek yola çıkılmalıdır.

2.a.7. Kerem'in İki Yavrusu Olan Ceylanla Karşılaşması ve Onları Avcılardan Koruması

"Şirin deresine vardıkda bir ceylân görüp yanında iki kuzısı olup ve ceylânın ön kolından urulmuş, kamı akar. Kerem didi ki: "Avcılar, kollarınız kurusun. Nice kıydın bu küçük yavrulara?" diyüp biraz dahı gidüp iki dâne üstleri kan olmuş avcıları gördi. Avcılar su'al itdiler ki: "İki kuzısıyla bir ceylân gördünüz mi?" didiklerinde Kerem didi ki: "Getir Sofu sazımı." Aldı sazı eline, bakalım ne dimişdir:

Böyle mi olur avcıların töresi/ Koltuğundan urmuş içler yarası/Hekime gösterdin yokdur çaresi/ Kaç kuzulu ceylân yâd avcı geldi" (Duymaz, 2001: 271).

Halkbilimsel Anlamda Halk Fikirleri/Metaetikselsel Anlamda Önermeler:

- Yanında yavruları olan hayvanlara merhamet gösterilir ve o hayvanlar avlanmaz.
- Avcıların uyması gereken kuralları/törelere vardır.
- Hayvanlar yaralanırsa hekimlere gösterilir.

2.a.8. Kerem'in Turna Katarını Görmesi ve Onlarla Sevdiklerine Selam Göndermesi

"Bakdı ki gökyüzünde bir bölük turnalar geçüp gidiyor. Sofu'ya Kerem didi ki: "Kış gitmiş, yaz gelmiş." Sofu kardaş, getir şu benim sazımı, eşime dostuma ve ahabbâ ve yârânıma bir selam göndereyim" (Duymaz, 2001:272).

Halkbilimsel Anlamda Halk Fikirleri/Metaetikselsel Anlamda Önermeler:

- Kuşların bir yerden bir yere göç etmesi mevsim geçişlerinin göstergesidir.
- Doğanın bir döngüsü vardır.
- Turnanın, insanların sevdiklerinden haber almasında önemli bir yeri bulunmaktadır.

2.a.9. Kerem'in Aslı'yı Görebilmek İçin Sağlam Dişlerini Çektirmesi

"Bu yerde kâmil diş çeker var imiş añı isterim" didi. Kız anasına didi ki: "Şu yiğidin dişini çek, çekdirecek imiş." didi. Karı dahı Kerem'in başını dizi üzerine koyup biçâre Kerem kızın yüzibe baktığı sa'at 'aklı başından gidüp karı kelpedeni alup "Kangı dişindir?" diyü su'al... Kerem Beg bir sağlam diş gösterdi. Karı dişini alup Kerem'e didi: "Oğlum, senin dişin sağlamdır, ancak seniñ merâmın diş çekdirmek degil" (Duymaz, 2001:280-281).

Halkbilimsel Anlamda Halk Fikirleri/Metaetikselsel Anlamda Önermeler:

- Sevgiliyi görmek pahasına türlü acılara katlanılır. Sağlam, sağlıklı dişler çektirilmez ama söz konusu sevgilinin yüzünü görmek ise tüm dişlerini çektirmenin acısına bile katlanılır.

2.a.10. Kerem'in Aşkına Karşılık Bulmak İçin Dua Etmesi ve Asli'nin de Âşık Olması

"Kerem bir kere âh idüp derdini hulûs ile didi ki: "Allah Yârabbi! Şu bendeki 'aşkın nısfını bu kıza kerem eyle!" diyüp du'â eyledi. Fi'l-hâl kız Kerem'e 'âşık olup yanıp tutuşmaya başladı" (Duymaz, 2001: 282).

Halkbilimsel Anlamda Halk Fikirleri/Metaetiksel Anlamda Önermeler:

- Birine âşık olan insan, bu aşka karşılık bulabilmek için tanrıya dua eder.
- Aşk duygusunun her iki tarafta aynı oranda olması şart değildir, yarısı yeterlidir.
- Aşk duygusunun karşılıklı hâle gelmesi bir dua ile mümkün olabilir.

2.a.11. Kerem'in Asli'ya Duyduğu Sadakati Estetik Söylemle İfade Etmesi

"Hesnâ Hanım Kerem'e didi ki: "Bunda bu kadar kızlar, kırk dane kız oğlan kız var, kangısın ister isen veririm" didükde Kerem aldı sazı eline, bakalım bağçede ne dimiş: Ben Kerem'im kaynayuben coşmazam/Tövbekârım her güzele bakmazam/Olur olmaz olsa derdin çekmezem/ Benim Asli'm güzellerin hasıdır" (Duymaz, 2001:290).

Halkbilimsel Anlamda Halk Fikirleri/Metaetiksel Anlamda Önermeler:

- Âşık olan kişi başka kadınlar gördüğünde duygularına yenik düşmez, kaynayıp coşmaz. Sabırlı ve sakin bir kişiliğe sahip olduğunu gösterir.
- Âşık olan kişi, kendi sevdiğine kavuşma yolunda karşısına çıkan diğer güzel kadınlara bakmaz.
- Âşık olan kişi için en güzeli, en doğrusu onun sevdiğidir.

2.a.12. Cinselliğin Estetik Söyleme Dayalı İfade Edilmesi

Kerem, türlü imtihanlardan başarılı çıkınca Asli Han'la Kerem'in nikâhını kıyarlar fakat Asli'nin babası Keşiş, hâlâ buna razı değildir. Keşiş, gerdek gecesi öncesi sihirli bir gömlek yaptırır. Cadı kadınlar bunu Asli'ya giydirirler. Gerdek gecesi, gömleğin düğmeleri açıldıkça geri iliklenir. Kerem, cinselliğin önündeki engeli estetik bir söylemle şöyle ifade eder:

"Seni bana virdi Yaradan Hüdâ/ Çöz Aslım çöz göğsün düğmelerini/ Bir cânım var olsun yolına fedâ/Çöz Aslım çöz göğsün düğmelerini"

Aslı, düğmeleri çözmeye çalışmaktan ter içinde kalır, Kerem bunu görüne "Elbette bunda bir iş var." diyerek Hak Te'alâ'ya dua eder ve duası kabul olur, düğmeler açılır. Kerem, "Ey efendim, benim yedi yıllık hasretüm." diyerek Asli'ya ince belinden sarılır. Hakkâ şükür ederler (Duymaz, 2001:292-295).

Halkbilimsel Anlamda Halk Fikirleri/Metaetiksel Anlamda Önermeler:

- Bir çift arasında cinselliğin yaşanabilmesinin toplum nezdindeki onayı nikâh kıymakla mümkündür.
- Gerdek gecesinde cinsellik arzusu estetik söylemle ifade edilir.
- Gerdek gecesindeki cinselliğin boyutu uzun betimlemeler şeklinde yapılmaz.
- Gerdek gecesiyle birbirine kavuşmak Hakk'a şükür sebebidir.

b) Kerem ile Aslı Hikâyesindeki Halkbilimsel Anlamda *Beşerî Olumsuz Etik Eylemlerin* Bağlamsal Halk Fikirleri; Metaetikselsel Anlamda *Beşerî Olumsuz Moral Olguların* Bağlamsal Önergeleri

2.b.1. Şah Ağa Beğ'in Çocuksuz Oluşunu Dert Edinmesi ve Bu Bağlamda Pirin Söylediklerini Yerine Getirmesi

"Elbette derdimin dermânını blirsin!" diyüp dervişe sarıldı. Şaha didi ki: "Seniñ derdiniñ dermanı budur ki, dünyâ yüzünde hiçbir evlâdın yokdur. Gel sana bir elma vereyim gene ve hanımına git. O memleketin yedi yaşından yukarısını Uğra Dağı'na da'vet eyle. Da'vet tamam olup gelince yatsu namâzını kılınca elmanıñ birisini kendine ve birisini âhline vir. Allah Te'ala Hazretleri size bir evlâd vire" didi. Beğ bu sohbe razi olup geldi ve bu minvâl üzre tertip ettirdi" (Duymaz, 2001:255).

Halkbilimsel Anlamda Halk Fikirleri/Metaetikselsel Anlamda Önergeleri:

- Bir şahın hiç çocuğunun olmaması bir dert olarak karşılanmaktadır.
- Çocuğu olmayan insanların, çocuk sahibi olabilmeleri için bazı sosyal ve dinsel eylemleri gerçekleştirmeleri gerekir.
- Çocuksuzluğu gidermek için yapılması gereken eylemlerden biri, o memleketteki yedi yaşından büyük insanlara davet vermektir.
- Çocuğu olmasını isteyenler, bu amaçla yerine getirecekleri şartları eşleriyle birlikte yerine getirir.

2.b.2. Keşiş'in Verdiği Sözü Tutmayıp Yükte Hafif Pahada Ağır Olan Malları Alıp Kaçması

Keşiş ve Ağa Beğ'in çocukları olursa bunları evlendireceklerine dair Keşiş söz vermiştir fakat Keşiş'in karısı buna razi olmamıştır. Keşiş çareyi kaçmakta görmüştür.

"Bağcıvan "Ne gezersin beğim?" didi. Sordukda "Buradaki kâfir kızı nereye gitti?" Bağcıvan didi "Anlar sizin şerrinizden birer ata binüp yükde yeğni, bahada ağır olan mallardan bir mikdâr alup kaçdular" (Duymaz, 2001:256).

Halkbilimsel Anlamda Halk Fikirleri/Metaetikselsel Anlamda Önergeleri:

- Verilen sözleri yerine getirmek doğru andır.
- Aile içinde istişare edilmeden verilen sözler, sonuçları kötü olan olaylara sebep olabilir.

2.b.3. Aslı Kaçtıktan Sonra Kerem'in Hastalanması

"Kerem'in pederi "Bu hâl nedir?1 diyü su'al itdikle Kerem pederine hâl-i keyfiyyeti söylemeyüp çün pederi Kerem'e teselli hâzır idüp akça itmedi. Nihâyet oradan alup sarâya geldiler. Kerem âh u efgân itmekden yemek yemekden kesildi. Hâlini memleket ihtiyarları ve hacı hocaları Kerem'iñ yanına cem' olup Kerem'e bunca nasihât eylediler" (Duymaz, 2001:258).

Halkbilimsel Anlamda Halk Fikirleri/Metaetikselsel Anlamda Önergeleri:

- Sevgilinin terk etmesi, derin üzüntülere sebep olup terkedilen kişiyi hasta edebilir.
- Çok üzülen kimse yemek yemekten kesilir.
- Üzüntü ile hastalanan kişiyi; ihtiyarlar, hacı ve hocalar nasihat ederek destek verir.

2.b.4. Kerem'in Aslı'yı Görmek İçin Gece Gizlice Keşiş'in Evine Girmesi

"Beg heman ol saat müfti efendi ve hakim efendiden ve cümle hacı ve hocalardan cümlesini cem' idüb

beg cevap itdi ki “Ey efendiler ağalar, haberiniz var mıdır? Bu gece Keşiş’in evine bir oğlan girmiş, tutmuşlar, mahpushanededir. ‘İlamınız virin, asayım” didükde “Begim bir aslı vardır, hemen ‘ilamını vermek olmaz” didiler” (Duymaz, 2001:86).

Halkbilimsel Anlamda Halk Fikirleri/Metaetiksel Anlamda Önergeler:

- İnsanların evlerine izinsiz girmek mahremiyet duygularını zedeler.
- İnsanların mülkiyet haklarını önemsemeden yapılan eylemler ahlaki ve yasal normları ihlal eder.
- İnsanların evlerine girmek, adalet organları tarafından cezalandırılabilen bir eylemdir.
- Bir eylemin doğurduğu suçun cezası istişare edilerek verilir.
- Bir eylemin cezalandırılması için o eylemin neden yapıldığını bilmek gerekir.
- İnsanların evlerine izinsiz girmek idam edilmek gibi büyük cezalara sebep olur.

2.b.5. Beg’in Kerem’i Öldürmek İçin Keşiş’ten Rüşvet Alması

“Begin kız karındaşı begin yüzine bakdı, su’al eyledi: “Begim keyfin mi yokdur?” didükde beg didi ki “Keşiş bana beş kese akça virecek oldu, hâkim ve müftü efendiler ‘ilam vermez oğlanı öldürem” didi” (Duymaz, 2001:287).

Halkbilimsel Anlamda Halk Fikirleri/Metaetiksel Anlamda Önergeler:

- İnsanlar, farklı avantajlar sağlamak amacıyla nüfuzu olan kimselere rüşvet vermeyi teklif ederler.
- İşlenen bir suç neticesinde verilecek ceza ölüm ise ölüm ilamının infaz kararını o çevrenin hâkim ve müftüleri verir.
- Bazı yöneticiler, rüşvet almayı kabul edecek kadar yozlaşmıştır.

2.b.6. Hâkimin Kerem’e Kaçmasını Söylemesi

“Hâkim efendi Kerem’e ne söyler; “Gel oğlum sen burdan kaç. Belki ‘ilamsız seni öldürür” (Duymaz, 2001: 287).

Halkbilimsel Anlamda Halk Fikirleri/Metaetiksel Anlamda Önergeler:

- Yöneticilerin adli mercilerce alınan bazı kararlara uymadığı görülür.
- Adalet sisteminin işlevini yitirdiği görülür.
- Adalete güvensizlik vardır.
- Hukuk üstünlüğü kimi durumlarda ihlal edilir.
- Yargı bağımsızlığı yoktur.

2.b.7. Hesna Hanım’ın Kerem’e Kırk Kız Sunması

“Hesnâ Hanım Kerem’e didi ki: “Bunda bu kadar kızlar, kırk dane kız oğlan kız var, kangısın ister isen veririm” (Duymaz, 2001:290).

Halkbilimsel Anlamda Halk Fikirleri/ Metaetiksel Anlamda Önergeler

- Bir erkek için en ideal eş tercihinin “kız oğlan kız” olma özelliği taşıyan bir eş olduğu düşünülür.
- Kızlar eş seçimi açısından kendi kaderleri üzerinde erkekler kadar söz sahibi değildir.
- Bir erkeğe, sevdiğinden vazgeçmesi için farklı kadınlar sunulur..

c) Kerem ile Ashı Hikâyesindeki Halkbilimsel Anlamda *Dinî Olumlu Etik Eylemlerin* Bağlamsal Halk Fikirleri; Metaetikselsel Anlamda *Dinî Olumlu Moral Olguların* Bağlamsal Önermeleri

2.c.1. Şah Ağa Beğ'in Çocuğunun Olması İçin Pîrin Ona Yatsı Namazı Kılmasını Söylemesi

“Da'vet tamam olup gelince yatsı namâzını kılınca elmanıñ birisini kendine ve birisini ähline vir” (Duymaz, 2001:255).

Halkbilimsel Anlamda Halk Fikirleri/Metaetikselsel Anlamda Önermeler:

- Çocuğunun olmasını isteyen kimse bazı koşulları yerine getirmek durumundadır ve buna bağlı olarak yapılacak eylemlerden biri o kişinin yatsı namazı kılmasıdır.

2.c.2. Kerem ve Sofu'nun Tipiye Yakalanması ve Hızır'ın Onlara Yardım Etmesi

Kerem ve Sofu, Erzurum'a bir buçuk saat kala şehre yetişemeyip tipi ve kara yakalanırlar ve mahsur kahlırlar feryat figan ederlerken bir atlı görürler.

“Atlu, mağara kapısına gelüp “Ey âdemler, nedir sizin feryâdınız?” su'al itdükte Kerem didi ki: “Kısa tutulduk, bir mağaraya kapandık, hâlimiz gâyet perişândur.” Atlu didi ki: “Kande dilerseñiz götüreyim.” Kerem didi: “Biz iki kişiyüz.”, “İkinizi dahı götüreyim” didi. Ol vakit Kerem didi: “Bu Hızır 'Aleyhi's-selâmdır belki...” diyüp sazı eline aldı” (Duymaz, 2001:267).

Halkbilimsel Anlamda Halk Fikirleri/Metaetikselsel Anlamda Önermeler:

- Hızır, zor durumda kalan insanlara yardım ve rehberlik eder.
- Birlikte olunan arkadaşların ihtiyaçları ve güvenlikleri önemsenir.

2.c.3. Hızır'ın Bir Anda Kerem ve Sofu'yu Erzurum'a Götürmesi

“Meger o atlı Hızır 'Aleyhi's-selâm idi, Kerem'i ve Sofu'yu alup o sa'at Erzurum'a götürüp konak sahibi Kerem ile Sofu'yu alup ol gice misâfir idüp 'izzet ve ikrâm kıldı” (Duymaz, 2001:268).

Halkbilimsel Anlamda Halk Fikirleri/Metaetikselsel Anlamda Önermeler:

- Hızır, mucizevî bir sürate sahiptir ve insanları o anda bir yerden bir yere götürerek onlara yardım eder.

2.c.4. Kerem'in Kızılırmak'a Türkü Söyleyip Tevekkül Ederek Irmağı Hayalî Bir Köprüyle Geçebilmesi

“Kızılırmak'a dahil olup Kerem Sofu'ya didi ki: “Ey yâr-ı vefâdârım, derdimin ortağı! Buna Kızılırmak dirler, kuş degilüz, kanadımız yokdur ki uçalım geçelim. Hemân işimiz Cenâb-ı Bâri 'inayetine, merhametine kaldı. Böyle diyüp tefekkür-i 'alâmetde iken bi-emr-i'l-lâh-i lütf Kızılırmak üstüne bir hayâlet köprüsi peydâ olup bunlar dahı geçüp yola revân olup...” (Duymaz, 2001: 275).

Halkbilimsel Anlamda Halk Fikirleri/Metaetikselsel Anlamda Önermeler:

- İnsanlar, çözümü mümkün olmayan zor şartlar altında tevekkül ederler ve Allah'ın merhametine sığınırlar. Allah'ın inayetine ve merhametine sığınıldığında Allah da kullarına yardım eder.

2.c.5. Kerem'in Aslı'yı Dine Davet Etmesi

"Kerem didi ki: "Şu kızı dine teklif ideyim" diyüp kız karşısında Kerem biçâyeye hayrân kalup öylece bakar iken Kerem dahı sazını eline aldı, bakalım ne dimişdir: El ele alalım şehirde yatalım/ İncil Furkân'ı başa tutalım/ Kangı din haksı aña tapalım/ Gel gel müsliman ol kalma Ermeni" (Duymaz, 2001:281).

Halkbilimsel Anlamda Halk Fikirleri/Metaetiksel Anlamda Önermeler:

- Mutlu bir birliktelik/evlilik yaşamak isteyen çiftlerin aynı dine mensup olmaları gerekir.
- Eşler birbirlerini dine davet edebilirler.
- İslam, hak dindir.
- Mensup olunan dinden ayrılarak bir başka dine tâbi olunabilir.
- Hak dine, yani doğru olan dine sorgulama yapılarak ulaşılır.

2.c.6. Hesna Hanım'ın Kerem'i İmtihan Etmesi ve Kerem'in Hak Âşığı Olduğunu Anlaması

"Hesna Hanım, Kerem'i engellemek için bir sınava tâbi tutar. Hesna Hanım Kerem'den, davet ettiği meclisteki kırk kızın adını bilmesini ister. Eğer bilemezse onu öldüreceğini söyler. Kerem, kızların adlarını bilir fakat bu kez de Hesna Hanım Kerem'den bu kızların geleceğini bilmelerini ister. "Söylemek beden, destur getirmek Mevlâ'dan" diyerek Kerem, kızların geleceğini de bilir. Kerem'in isteği ise eğer ölürse kendisine "Hak âşığı" denilmesidir, Kerem sınavları geçince Aslıhan'ı Kerem'e nikâh eylerler" (Duymaz, 2001:290-293).

Halkbilimsel Anlamda Halk Fikirleri/Metaetiksel Anlamda Önermeler:

- Bir âşığın gerçek âşık olup olmadığı hâk âşığı olup olmadığıyla ilgilidir.
- Gerçek âşık, Hak âşığı olan kişidir.
- Âşıklar, önlerine çıkan engelleri ve sınavları geçmek zorundadır.
- Geleceği bilebilmek Mevlâ'nın vereceği desturla mümkündür.
- Âşıklar sınavları geçerlerse nikâhlanabilirler.

d) Kerem ile Aslı Hikâyesindeki Halkbilimsel Anlamda *Dini Olumsuz Etik Eylemlerin* Bağlamsal Halk Fikirleri; Metaetiksel Anlamda *Dini Olumsuz Moral Olguların* Bağlamsal Önermeleri

2.d.1. Hıızır Eti Yenilmesi

Kerem, bir koca karıdan Aslı'nın Ahıska bucağına gittiğini öğrenir. Sofu'yla Ahıska'ya giderler. Orada bir düğün kurulduğunu gören Kerem, sazını ele alır ve birkaç beyit söyleyeyim, der.

"Hayvan eti, hıızır eti yinilmez [yirler]/Başlarına samur kalpak giyerler/ Çağırıkça mori mori dirler/ Dilleri var bizim dile benzemez" (Duymaz, 2001:265).

Halkbilimsel Anlamda Halk Fikirleri/Metaetiksel Anlamda Önermeler:

- Hıızır eti, bazı dinlerde yasaklanmıştır⁵; bu sebeple yenilmez.

⁵ Domuz eti, Kur'an-ı Kerim'de kesin olarak haram kılınmıştır (Şenol, 2013:163). (Bkz: Bakara, 2/173; Mâide, 5/3; En'âm, 6/145; Nahl, 16/115.)

2.d.2. İki Dinli Olmak

Kerem, uzun yollar ve imtihanlar aşır Aslı'yı Cafer Efendi Hamamının kapısının önündeki bir bölük kadının içinde görür. Kerem, eline sazını alıp ona seslenince Aslıhan da Kerem'i tanır fakat ondan kaçıp gizlenir. Bunun üzerine Kerem tekrar sazını alır ve şöyle söyler:

“Ashım göçdi yaylalara tayandı/Benim bunda kalışma ne dirsın/İki dinli hercâyinin elinden/ Sararıp da soluşuma ne dersin” (Duymaz, 2001:270).

Halkbilimsel Anlamda Halk Fikirleri/Metaetikselsel Anlamda Önermeler:

- İki dinli olmak, hercai olmak demektir. Hercai insan, hiçbir şeyde kararlı olmadığından ona duyulan güven duygusu azalır.

2.d.3. Din Farkı Sebebiyle Evliliğin Engellenmesi

Kerem ile Aslı hikâyesinde çocukları olmayan bir şah ve keşiş, çocukları olduğunda bu çocukları evlendirmek için birbirleriyle sözleşirler. Çocuklar doğar, nişanlanırlar fakat din farkını kabullenemeyen keşiş ve karısı bu ilişkiye karşı çıkar ve kaçarlar. Hikâyenin temel çatışması bu din farklılığı üzerine kurgulanmıştır (Duymaz, 2001).

Halkbilimsel Anlamda Halk Fikirleri/Metaetikselsel Anlamda Önermeler:

- Din farklılığı, mutlu bir evliliğin önünde engel teşkil eder.

e) Kerem ile Aslı Hikâyesinde Cevap Aranana Metaetikselsel Sorunlar: Anlatıda Etik Yargıların Kaynağı Olan Etik Olgular Var mıdır, Varsa Bunlar Anlatıda Nasıl Yer Alırlar?

Kerem ile Aslı hikâyesinde halkbilimsel anlamda etik eylemlerin; metaetikselsel anlamda “Moral Olgular”ın etik yargılara kaynak oluşturdukları gözlemlenerek 2.a, 2.b, 2.c ve 2.d maddelerinde gösterilmiştir. Etik yargılara kaynak oluşturdukları bağlamsal önermeler metnin içinden yapılan alıntılarla yine aynı maddelerde ifade edilmiştir. Bunun sonucunda söz konusu etik eylemlerin/moral olguların toplumun halk felsefesinin genel hatlarını çizdiği görülmüştür. Bu sayede halk fikirlerinin metaetikselsel önermeleri her maddenin altında verilmiştir.

3) Kerem ile Aslı Hikâyesinde Halkbilimsel Anlamda Etik Değerler; Metaetikselsel Anlamda Moral Vokabüler ve Taşıdıkları Anlamlar Tablosu

a) Kerem ile Aslı Hikâyesindeki Halkbilimsel Anlamda *Olumlu Etik Değerler*; Metaetikselsel Anlamda *Olumlu Moral Vokabüler* ve Taşıdıkları Anlamlar Tablosu

1. Ar: Utanma, utanç duyma. (Türkçe Sözlük, 1998: 121).	15. Merhamet: Bir kimsenin veya bir başka canlının karşılaştığı kötü durumdan duyulan üzüntü, acıma. (Türkçe Sözlük: 1988:1538).
2. Âşık Olmak: Sevmek, tutulmak. (Türkçe Sözlük, 1998: 151).	16. Namaz Kılmak: Namaz ibadetini yerine getirmek: (Türkçe Sözlük, 1988:1628)
3. Davet: 1. Çağrı, çağırma 2. Yemekli toplantı. (Türkçe Sözlük, 1998: 532).	17. Nasihat: Öğüt. (Türkçe Sözlük: 1988:1633)

4. Dost Olmak: Yakınlık kurma, ahbab olma. (Türkçe Sözlük, 1998: 626).	18. Nişanlanmak: 1. Nişanlı duruma gelmek. 2. Evlenmeye söz verme belirtisi olarak yüzük takmak. (Türkçe Sözlük: 1988:1656)
5. Dua Etmek: Tanrıya yalvarma. (Türkçe Sözlük, 1988: 639)	19. Paylaşmak: 1. Aralarında bölüşmek, pay etmek, üleşmek. (Türkçe Sözlük: 1988:1781)
6. Estetik: Sanatsal yaratının genel yasalarıyla sanatta ve hayatta güzelliğin kuramsal bilimi güzel duyu. (Türkçe Sözlük, 1988:732)	20. Rica: Dileyiş, dileme, dilek. (Türkçe Sözlük: 1988:1861)
7. Fedakârlık: Özveri. (Türkçe Sözlük, 1988: 767)	21. Sadakat: İçten bağlılık, sağlam, güçlü dostluk. (Türkçe Sözlük: 1988:1880)
8. Güvenmek: Güven duyma, güveni olmak, itimat etmek. (Türkçe Sözlük, 1988:916).	22. Saygı: Değer, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram. (Türkçe Sözlük: 1988:1992)
9. Hak dini: İslâmiyet. (Türkçe Sözlük, 1988: 928).	23. Sevgi: İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duyu. (Türkçe Sözlük: 1988:1954).
10. Hediye: Armağan. (Türkçe Sözlük, 1988: 975)	24. Söz vermek: Bir işi yapacağını kesinlikle bildirmek. (Türkçe Sözlük: 1988:2024).
11. İkrâm: 1. Konuğu ağırlama. 2. Bir şeyi armağan olarak verme, sunma. (Türkçe Sözlük, 1988:1063).	25. Töre: Bir toplulukta benimsenmiş, yerleşmiş davranış ve yaşama biçimlerinin, kuralların, görenek ve geleneklerin, ortaklaşa alışkanlıkların, tutulan yolların tümü. (Türkçe Sözlük: 1988:2244).
12. İnyet: İyilik, kayra, atıfet, ihsan, lütuf. (Türkçe Sözlük, 1988: 1080)	26. Vefa: Sevgide sebat, sevgide durma, sevgi bağlılığı. (Türkçe Sözlük: 1988:2338)
13. İşlek: Çok işleyen, canlı, hareketli. (Türkçe Sözlük, 1988:1117).	27. Yardım: Kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanma, muavenet. (Türkçe Sözlük, 1988:2396).
14. Mahlâs: 1. Bir kimsenin ikinci adı. 2. Şairlerin eserlerinde kullandıkları takma ad. (Türkçe Sözlük, (1988,1486).	

b) Kerem ile Aslı Hikâyesindeki Halkbilimsel Anlamda *Olumsuz Etik Değerler*; Metaetiksel Anlamda *Olumsuz Moral Vokabüler* ve Taşıdıkları Anlamlar Tablosu

1. Çocuksuzluk: Çocuksuz olma durumu. (Türkçe Sözlük, 1988:496)	6. Öldürmek: Bir canlının hayatına son vermek. (Türkçe Sözlük, 1988: 1425).
2. Firkat: Ayrılaş, ayrılık. (Türkçe Sözlük, 1988:790).	7. Rüşvet: Yaptırılmak istenen bir işte yasa dışı kolaylık veya çabukluk sağlanması için bir kimseye mal veya para olarak sağlanan çıkar. (Türkçe Sözlük, 1988:1872).
3. Haram: 1. Din kurallarına aykırı olan. 2. Yasak. (Türkçe Sözlük, 1988:944)	8. Terk etmek: Bırakmak, ayrılmak. (Türkçe Sözlük, 1988: 2198).
4. Kâfir: 1. Tanrının varlığını inkâr eden kimse. 2. Genellikle Müslüman olmayanlara verilen ad. 3. Acımasız, zalim. 4. Sevilen birine takılma, sitem. (Türkçe Sözlük, 1988:1155)	9. Zalim: Acımasız ve haksız davranan, kıyıcı, zulmeden. (Türkçe Sözlük, 1988: 2495).
5. Mahpus: Kapatılmış, hapsedilmiş (kimse). (Türkçe Sözlük, 1988:1487).	

c) Kerem ile Aslı Hikâyesinde Cevap Aranana Metaetiksel Sorunlar: Anlatıdaki Halkbilimsel Anlamda “Değerler”, Metaetiksel Anlamda “Moral Vokabüler” Nelerdir ve Bunların Anlamları Nedir?

Kerem ile Aslı Hikâyesinde bulunan halkbilimsel anlamda “Değerler” metaetiksel anlamda “Moral Vokabüler” 3.a ve 3.b maddelerinde gösterilmiş ve anlamları açıklanmıştır. Böylelikle metaetik sorunlardan biri olan “Moral vokabüler” kavramının ne olduğu somutlaştırılmıştır.

4) Kerem ile Aslı Hikâyesinde Tespit Edilen Halkbilimsel Anlamda Beşerî ve Dini Etik Değerlerin Metaetiksel Anlamda Moral Olguların Tasnifi

Kerem ile Aslı Hikâyesi, halkbilimsel ve metaetiksel açıdan hem beşerî hem dinî etik değerleri içeren bir yapıdadır. Bu etik değer ve moral olguların eylem karşılıkları; olumlu ve olumsuz yönleriyle tabloda gösterilmiş ve metindeki bağlamsal yerlerinin kolay bulunması amacıyla madde karşılıklarıyla verilmiştir.

a) Kerem ile Aslı Hikâyesinde Tespit Edilen Halkbilimsel Anlamda Beşerî Olumlu Etik Değerlerin, Metaetiksel Anlamda Beşerî Olumlu Olguların Tasnifi

Bilene Danışmak: 2.a.1	Dosta Güvenmek: 2.a.6
Paylaşmak: 2.a.2	Merhamet Etmek: 2.a.7
Söz Vermek/Sözünde Durmak: 2.a.2	Selam Göndermek: 2.a.8
Mahlas Almak: 2.a.3	Fedakârlık: 2.a.9
Hediye Vermek: 2.a.3	Sadakat: 2.a.11
Âşık Olmak: 2.a.4, 2.a.5, 2.a.6	Durumu Estetik Söylemle İfade Etmek: 2.a.11, 2.a.12
Nişanlanmak: 2.a.4	

b) Kerem ile Aslı Hikâyesinde Tespit Edilen Halkbilimsel Anlamda Beşerî Olumsuz Etik Değerlerin, Metaetiksel Anlamda Beşerî Olumsuz Olguların Tasnifi

Çocuksuzluğu Dert Edinmek: 2.b.1	Birini Öldürmek: 2.b.5
Sözünü Tutmamak: 2.b.2	Rüşvet Vermek: 2.b.5
Aşk Derdiyle Şair Olmak: 2.b.3	Kendi Adaletini Sağlamak: 2.b.6
Bir Yere İzinsiz Girmek: 2.b.4	Birini Sevdiğinden Vazgeçirmek: 2.b.7

c) Kerem ile Aslı Hikâyesinde Tespit Edilen Halkbilimsel Anlamda Dinî Olumlu Etik Değerlerin, Metaetiksel Anlamda Dinî Olumlu Olguların Tasnifi

Namaz Kılmak: 2.c.1	Dine Davet Etmek: 2.c.5
Hızır'ın Yardım Etmesi: 2.c.2, 2.c.3	Hak Âşığı Olmak: 2.c.6
Tevekkül Etmek: 2.c.4	

d) Kerem ile Asli Hikâyesinde Tespit Edilen Halkbilimsel Anlamda *Dinî Olumsuz Etik Değerlerin*, Metaetiksel Anlamda *Dinî Olumsuz Olguların* Tasnifi

Domuz Eti Yemek: 2.d.1
İki Dinli Olmak: 2.d.2
Din Farkı Sebebiyle Evliliğin Toplum Tarafından Onaylanmaması: 2.d.3

e) Kerem ile Asli Hikâyesinde Metaetiğin Cevap Aradığı Sorular: Kerem ile Asli Hikâyesinde Etik Yargıların Temellendirilmesi Mümkün müdür? Eğer Mümkünse Bir Etik Yargının Temellendirilmesindeki Mantıksal Adımlar Nelerdir?

Kerem ile Asli hikâyesinde, halk fikirleriyle analiz edilen halk felsefesinin bağlam oluşturdukları geleneklerle yapılan halkbilimsel temellendirmenin mümkün olduğu görülmüştür. Hikâyede, bir etik meselenin temellendirilmesi üç temel mantıksal adımla yapılmıştır. Birinci mantıksal adım, incelenen halk hikâyesindeki halkbilimsel anlamda etik eylemlerin, metaetiksel anlamda moral olguların tespitinin sınıflandırılmasıdır. İkinci mantıksal adım, kültürel ve toplumsal bağlamın değerlendirilerek hikâyedeki halkbilimsel anlamda etik eylemlerin, metaetiksel anlamda etik olguların bağlamlarının hikâye içinden yapılan alıntılarla gösterilerek halkbilimsel anlamda halk fikirlerinin belirlenmesi ve metaetiksel anlamda önermelerin verilmesiyle olgu/değer ilişkisi ortaya konulmuştur böylelikle toplumun halk felsefesini belirleyen etik değerler temellendirilmiştir. Üçüncü ve son mantıksal adımda halk hikâyesinde tespit edilerek temellendirilen etik değerlerin beşerî olumlu, beşerî olumsuz, dinî olumlu ve dinî olumsuz gibi başlıklarla sınıflandırılmasıdır.

Sonuç

Kerem ile Asli hikâyesi gerek Anadolu coğrafyasında gerek diğer Türk boyları ve hatta Ermeniler arasında oldukça sevilen bir halk hikâyesidir. Çalışmamızda örneklem olarak seçilen bu halk hikâyesinin Halkbilimsel Metaetik Kuram çerçevesinde, halkbilimsel temellendirme yapılarak metaetik çözümlemesi yapılmıştır. Bu çalışma sonucunda, Kerem ile Asli hikâyesinin etik değerleri belirlenmiştir. Bu etik değerler, anlatı içindeki etik eylemlerin bağlamlarıyla temellendirilmiş ve bu değerlerin halkbilimsel anlamda halk fikirleri, metaetiksel anlamda önermeleri sıralanmıştır.

Kerem ile Asli hikâyesinde olumlu ve olumsuz etik değerler tespit edilmiş ve bu hikâyedeki halkbilimsel anlamda etik eylemler, metaetiksel anlamda moral olgular, beşerî olumlu/olumsuz; dinî olumlu/olumsuz olarak tasnif edilerek tablolar hâlinde gösterilmiştir. Ayrıca Kerem ile Asli hikâyesinde metaetiğin aradığı sorulara cevap verilmiştir. Bağlamları dikkate alınarak incelenen etik eylemler ve moral olgular sayesinde, etik değerlere ulaşmanın mümkün olduğu ispatlanarak bu hikâyedeki etik değerlerin bir indeksi oluşturulmuştur.

Kerem ile Asli hikâyesinde beşerî etik değerlere dayalı olan eylemlerin hem olumlu hem olumsuz anlamda, dinî etik değerlere dayalı olumlu ve olumsuz eylemlerden daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Entrik kurgusunu, evliliğe bir engel olarak kabul edilen din farklılığı bağlamında şekillendirmesine rağmen hikâyenin beşerî unsurlara dayalı bir etik anlayışı içinde olduğu görülmüştür. Ayrıca hikâyede beşerî ve dinî olarak iki kategoride incelenen etik değerlerin her ikisinde de olumlu etik değerler, olumsuz etik değerlerden daha fazladır çünkü bu tarz halk hikâyeleri idealize edilen hikâyelerdir. İdeal ve topluma örnek olmaları amaçlanan hikâyeler oldukları için de olumlu etik değerler ön planda tutulmuştur.

Hikâyede pîrler, aksakallılar birer otorite olarak saygı görmekte ve onların bilgeliğine güvenmek, bir ahlaki doğruluğa ulaşma arayışında gereklidir. Bu güven sayesinde toplumsal düzenin işleyişi korunmaya çalışılmaktadır. Paylaşmak, sözleşmek, söz vermek gibi eylemler; toplumsal bağları güçlü kılmak için hikâyede başvurulan etik eylemlerdir. Hikâyenin entrik kurgusundaki çatışmayı başlatan eylem, verilen bir sözün tutulmamasıdır. Söz vermek ve bu sözü yerine getirmek, ahlaki bir sorumluluk olarak metnin birkaç yerinde daha vurgulanmaktadır. Hikâye, temel olarak bir aşk hikâyesidir ve aşk olumlu bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu duygunun gücünü ifade etmek için ne kadar ileri gidilebildiği, aşğın sağlam dişlerini çektirecek kadar fedakârlık göstermesiyle sembolize edilir ve fedakârlık etik değeri, bu metaforla çarpıcı bir şekilde gösterilir. Hikâyedeki çatışma, bir aşkın toplumsal ve dinî normlara göre yaşanması gerekliliği üzerinden okuyucuya/dinleyiciye aktarılır. Metne göre aşk, yaşanabilir ve kabul edilebilir, güçlü bir duygudur fakat bu duyguyu yaşarken etik kurallar takip edilmelidir. Bu etik kurallar; aynı dine inanarak bir evlilik sürecinin başlaması şartıyla ortaya konulmuştur. Ayrıca aşk, metinde ana karakterler için ahlaki olarak kendini gerçekleştirme sürecini ifade eder. Ana karakter, aşk hâliyle şair olur; bu duygunun yaratıcı bir süreçle birleştirilmesiyle aşğın insanlara, doğaya, turna ve ceylan gibi hayvanlar üzerinden diğer canlılara duyduğu saygı ve merhametini, ahlaki bir zemin üzerinde şekillenirken görürüz. Hikâyede sevdiklerine turnalarla selam göndermeyle, sadakat ve bağlılık gibi etik değerlerin okuyucu/dinleyici tarafından görünür olması ve yavruları yanındayken ceylanı vuran avcılara edilen sitemle merhamet ve töre gibi değerlerin vurgulanması amaçlanır. Kerem ile Aşlı hikâyesinde, aşkın manevî bir değerle güçlendirilmesi için aşğın sık sık dua ederek sevdiğini kendi dinine yani İslâm'a davet ettiği görülmektedir. Kendisine sunulan birçok alternatif gelin adayına ve çektiği tüm zorluklara rağmen ana karakter, sevdiğinden vazgeçmez. Sabır ve sadakat gibi duyguların etik bağlamları metinde sıklıkla bu boyutuyla karşımıza çıkar. Ayrıca ana karakterlerin kavuşmalarının ardından yaşanan gerdek gecesi tasvirinde, aşkın cinsellik boyutunun ahlaki sınırlar içinde estetik bir üslupla ifade edilmesi, ahlaki normların muhafaza edilmesi gerekliliğini ifade eder.

Metinde bazı etik değerler ise olumsuz değerler ya da olumsuz eylemler üzerinden verilmeye çalışılır. Halk hikâyelerindeki yaygın motiflerden biri olan çocuksuzluk, Kerem ile Aşlı hikâyesinde de karşımıza çıkar. Çocuksuzluk, toplumsal bir baskı unsuru olarak görülür. Soyunu devam ettirememek, toplumsal devamlılık için bir tehlikedir; bu anlamda çocuksuzluk, olumsuz bir değer olarak metnin kurgusunda yer alır. Çocuksuz olan kişinin davet vermek gibi sosyal ve namaz kılıp dua etmek gibi dinsel eylemleri yerine getirmek durumunda olması bu tarz sosyal ve dinî değerleri görünür kılar. Hikâyede bir eve izinsiz girmenin ahlaki ve yasal açıdan toplumsal boyutu, ana karakterin hapse atılmasıyla gösterilmeye çalışılır. Bu eylemle, belli arzular uğruna sınırları aşırı zorlamanın etik dışı olduğu anlatılmaya çalışılır. Metindeki bir diğer olumsuz etik eylem rüşvet alıp vermektir. Üstelik bu rüşvet, metindeki ana karakterlerden birini öldürtmek için o şehrin -metinde bey olarak geçen- yöneticisine verilir. Hikâyedeki ilk klimaks (doruk noktası), ana karakterin ölüm ilamının beklenildiği anda gerçekleşir. Ölüm ilamının verilmemesine rağmen, hâkimin ana karaktere kurtulması için kaçmasını söylemesi, adaleti muhafaza etme yükümlülüğünün yerine getirilemediğini ve adalet sistemindeki yozlaşmayı gösteren ciddi boyuttaki bir etik sorundur. Metindeki olumsuz etik değerlerden bir değeri, ana karaktere imtihan etme motifi bağlamında sevgisinden vazgeçmesi için sunulan kadınlardır. Bu durum kadınların bireysel iradelerinin yok sayılması ve bir meta gibi sunulması şeklinde metinde yer bulmaktadır. Böylelikle eşitlik, adalet ve bağımsız birey olmaya yönelik etik sorgulamalar, okuyucu/dinleyici tarafından yapılabilecektir.

Yöntemini halkbilimsel temellendirme olarak belirleyen halkbilimsel metaetik kuram; halk felsefesini, halkın ahlak anlayışını sosyal normlar, davranış türleri ve yaptırımlar üzerinden gelenek, görenek, töre,

örf ve âdetleri esas alarak çözümlenmeye dayalı yeni bir çalışma alanıdır ve sınırlı bir literatüre sahiptir.

Kuramın araştırılma ve geliştirilmesinde kültürel bağlama olan uygunluk ve kuramın yerel bir araştırmacı tarafından oluşturulması, çalışmamızdaki temel motivasyon kaynaklarından biridir. Bununla birlikte yaptığımız çalışmayla Türk halk felsefesini ifade eden eserlerin etik indekslerinin oluşturulmasına ve günümüzdeki etik problemlerin çözümüne katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Kaynakça

- Cevizci, A. (2021). Etik Ahlak Felsefesi. İstanbul: Say Yayınları.
- Cohen, S. (2019). Halk Düşmanları ve Ahlaki Panikler. Ankara: Heretik Yayınları.
- Çağrı, M. (1989). Ahlâk. Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 2, 1-9.
- Çilingir, L. (2003). Ahlak Felsefesine Giriş: Metinlerle Ahlaki Temellendirme. Ankara: Elis Yayınları.
- Çobanoğlu, S. (2020). Halkbilimsel Açından Türk Dünyası Sosyokültürel Bağlamında Etik ve Metaetik. Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi, 5, 47-168.
- Çobanoğlu, S. (2021a). Halkbilimsel Metaetik Kuram ve Kazılık Koca Oğlu Yigenek Boyu'nun Etik Çözümlemesi. Çankırı Karatekin Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 1(1), 103-129.
- Çobanoğlu, S. (2021b). Halkbilimi Bağlamında Dede Korkut Hikâyeleri'nin Halk Felsefesi ve Metaetiksel Çözümlemesi: İnceleme. Yayınlanmamış Doktora Tezi C-I. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara.
- Durkheim, E. (1962). Meslek Ahlakı, çev: Mehmet Karasan, İstanbul: MEB Yayınları.
- Duymaz, A. (2001). Kerem ile Ashı Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Frankena, W.K. (2007). Etik, (Çev. Azmi Aydın), Ankara: İmge Kitabevi.
- Güngör, E. (1997). Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Keskin, A. (2019). Halkbilimi Çalışmalarında Disiplinlerarasılık: "Neden", "Ne Zaman", "Nerede" Ve "Nasıl"? Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 12(28), 925-944.
<https://doi.org/10.12981/mahder.630893>
- Kucuradi, I. (2009). Uludağ Konuşmaları. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları
- Özlem, D. (2010). Ahlak Felsefesi. İstanbul: Say Yayınları.
- Poyraz, H. (1996). Dil ve Ahlak. Ankara: Vadi Yayınları.
- Şenol, Y. (2013). Kur'an'a Göre Hayvansal Gıdalarda Helallik Ölçüleri, Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Türk Dil Kurumu. (t.y.). Ahlak. İçinde *Güncel Türkçe sözlük*. Erişim tarihi: Temmuz 14, 2024, <https://sozluk.gov.tr>
- Türkçe Sözlük (1988). Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yeşilyurt, H. (2019). Dede Korkut Hikâyeleri'nin Özgeçelik Açısından Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yıldırım D. (2000). "Türk Sözel Kültüründe Süreklilik", Türkbilig Türkoloji Araştırmaları Dergisi, C. 2000/1, s. 37.
- Ziya Gökalg (2014). Ahlak İctimai Midir?, İstanbul Üniversitesi, Sosyoloji Dergisi , 1 (3) , 112-115.